

TÜRK FOLKLOK ARAŞTIRMALARI

İSTANBULDA ÇIKAR, AYLIK
HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Nisan 1954

İÇİNDEKİLER:

Asil Bir Hareket	Veyset ARSE EN
Abdal Mahlaşlı Üç Sazsarı	M, Halit BAYRI
Etnoloji	Orhan AYDIN
K nya Külâhı	Mehmet ÖNDER
Türk Müzik Folklorundan üç örnek	Ferruh ARSUNAR
Folklor Anketimize Mahmut R. Gazimihallin cevapları	İ. H. - M. G.
«Seyranî» Eseri Dolayısıyla Bir Cevap	Haşım Nezihl OKAY
İki Kadın Şair Üstüne	Cahit ÖZTELLİ
İncirköy ve Üzümlü'den Türküler	Şöhret Ünal DİRLİK
Çukurovadadan Tekerlemeler	Mehmet BOZDOĞAN
Yürütkızı Güher ile Yürükoğlu Ahmet	Mustafa UZ
Besni Masalları: Kuyumcu ve Padışah Masalı	Salih SAN
Bize Gelen Kitaplar	T, F, A.

Sayı: 57

Kuru

SAHİBİ VE YAZI İŞLERİNİ İDARE EDEN MES'UL MÜ

164

165

para-

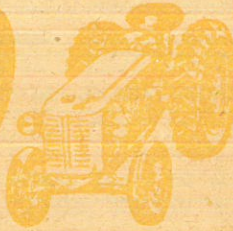

OTOMOBİL

1954 YILINDA

TRAKTÖR

500.000

LİRALIK İKRAMİYELER

ALTIN-VE-PARA İKRAMİYELERİ

3000
LİRA

İKRAMİYELİ
GRUP
MEVDUATI

YATIRACAĞINIZ PARANIN

2 Mislini
Kazandırır

TİCARET BANKASI

NUMARASI

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

İSTANBULDA ÇIKAN, AYLIK
HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Nisan 1954

İÇİNDEKİLER:

Aslı Bir Hareket	Veysel ARSEVEN
Abdal Mahlaşlı Üç Sazsalrı	M. Halit BAYRI
Etnoloji	Orhan AYDIN
Konya Külahı	Mehmet ÖNDER
Türk Müzik Folklorundan İki Örnek	Ferruh ARSUNAR
Folklor Anketimize Mahmut K. Gazimihalın cevapları	İ. H. - M. G.
«Seyrani» Eseri Dolayısıyla Bir Cevap	Hasım Nezihi OKAY
İki Kadın Şair Üstüne	Cahit ÖZTELLİ
İncirköy ve Üzümlü'den Türküler	Şehret Ünal DİRLİK
Çukurovadan Tekerlemeler	Mehmet BOZDOĞAN
Yürükkanı Güher ile Yürüköglü Ahmet	Mustafa UZ
Besni Masalları: Kuyumcu ve Padışah Masalı	Salih SAN
Bize Gelen Kitaplar	T. F. A.

Sayı: 57

Kuruş: 25

SAHİBİ VE YAZI İŞLERİNİ İDARE EDEN MES'UL MÜDÜR: İHSAN HİNÇER

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanmıştır.

FOLKLORE STUDIES : 2

THE SHEPHERDS' PLAY OF THE PRODIGAL SON
(COLOQUIO DE PASTORES DEL HIJO PRODIGO)

A Folk Drama of Old Mexico Edited and Translated

(BİR ÇOBAN ÇOCUĞUN EFSANELEŞMİŞ İLÂHİ MACERASI)

By. GEORGE C. BARKER

Temin etme adresi:

Mr. Archer Taylor, Chairman
Board of Editors, Folklore Studies
University of California
Berkeley 4, California, U. S. A.

Paranızın Emniyetini

Türkiye İŞ Bankası

SAĞLAR

1954 Yılı İkramiye Plânı :

1.500.000 Lira - Bahçeli 30 ev

150 Liralık Bir Küçük Cari Hesap Açtırınız.

«TÜRK FOLKLOR» (= Halkbilgisi) DERNEĞİ» nin neşriyat organıdır.

TÜRK
FOLKLOR
ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU: AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBULDA ÇIKAR, HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ VE YAZI İŞLERİ MES'UL MÜDÜRÜ: İHSAN HİNÇER

No. 57

NISAN 1954

YIL: 5; CİLT: 3

Asil Bir Haraket

Yazan: Veysel ARSEVEN
Kırşehir Lisesi Müzik Öğretmeni

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu gündenbergi, okullardaki fedakârca çalışmaları ile basındaki faydalı yazıları ile, inandığı bir fikrin koruyuculuğunu yapmış, başkalarını da inandırmaya çalışmış, bu uğurda bir ömür tüketmiş bir insan tanırım. Bilgili, iyi kalpli, herkesin sevgisini kazanmış babacan bir kimsedir. Çocukla çocuk, büyükle büyük olur.

Bulduğu muhitlerin sanat hareketlerinden, sanatkar hayat ve yaratmalarından tutun da, müzik tarihinin her kolundan; folklorlardan bahsetmiş, başka dillerden sanat konuları ile ilgili çevirmeler yapmış, telif ve çevirme birçok faydalı kitap yayınlamış, Türk kütüphanesine büyük hizmetler etmiş bir insandır. Cumhuriyetten bu yana çıkan dergi ve gazetelerden pek azı onun değerli yazılarından mahrum kalmıştır. Sevdiği ve güvendiği gençleri yazı hayatına teşvik etmiş, onları tavsiye etmiş, tanıtmıştır.

Son yıllara kadar günlük yazılarını Cebeci'de, çok sevdiği bir kahvehane köşesinde; piposu ağzında, kahvesi önünde hazırlardı. Dostları, öğrencileri onu orada ziyaret eder, hem bir şekerli kahvesini içer, hem de hiç doyum olmayan her türlü sanat tartışmalarını orada yaparlardı. Şimdi ise Devlet Konservatuarının gösterişsiz ve sade döşeli bir odasında kalmaktadır. Gönlü şen, kalbi geniş birisi için, eşyanın değerli nedir ki?

Meziyetleri, iyilikleri saymakla bitmeyecek olan bu mütevazı insan, ancak pek az kimsenin yapabileceği asil bir hareketle; gene pek az kimsede bulunabilecek nadide ve paha biçilmez nüshalarla süslü kitaplığını, kurulduğundanberi bilgi hazinesinin kapılarını açtığı Devlet Konservatuarına hediye etmiştir.

Tarih bu gibi asil hareketleri gösteren örneklerle doludur. Zannederseniz İngilterede, bir biyoloji öğretmeni, yıllarca didinip de okul idaresine aldirmayı başaramayınca, öldürken, derslerde kullanılmak üzere, kendi iskeletinin mezardan çıkarılmasını vasiyet etmiş.

Memleketimizin ilk müzikoloğu, folklorcusu sayın Mahmut Ragıp Gazimihal de, bu başışı ile öğrencilerine beynini vermiş demektir. Hem de öyle ki, ilelebet etrafa feyiz saçacak bir beyin.

Böylece, bizzat şahidi olduğum, faydalandığım birçok değerli nüsha, dağılmaktan, kaybolmaktan kurtulmuş, hakiki yerini bulmuş demektir.

Gönlü ister ki Sayın Mahmut Ragıp Gazimihal'in bu güzel hareketi kitap sahibi kimselere örnek olsun, onlar da böyle bağışlarda bulunsun ve ölümleri ile değerli kitapları bakkalarda kese kâğıdı olmaktan kurtulsun,

Abdal Mahlaşlı Üç Sazşairi

Türk sazşairleri arasında üç aşık tanıyoruz ki, bunlardan biri «Melul Abdal», ikincisi «Aşık Abdal», üçüncüsü de sadece «Abdal» mahlaşlarını kullanmışlardır. Bu üç sazşairi hakkında bugünkü bilgimiz çok az olduğu kadar da müphemdir. Fakat ne olursa olsun, her üçünü bir arada elden geldiği nisbette izaha çalışmak faydasız olmasa gerektir.

I — Melul Abdal: Üstad Fuat Köprülü, bu sazşairinin hangi asırda yaşadığını belli olmadığını, şimdiye kadar bu mahlaşlı kullanışın hiç bir aşığına hiç bir parçası neşredilmediğini, fakat Viyana kütüphanesi türke yazmaları arasında hangi yerde yazıldığı belli olmayan 770 numaralı bir mecmuada Mecnun, Kuloğlu, Aşık Ömer, Gevheri, Kâtibi gibi 17-18 inci asırlara mensup meşhur sazşairlerinin eserleriyle birlikte «Abdal» mahlaşlı birinin de eserleri bulunduğunu, buna göre bu şairin de o asırlara mensup olduğunun söylebileceğini ileri sürmektedir. (Türk Halk Edebiyatı Ansiklopedisi: Birinci Fasikül, S. 56).

Sadettin Nüzhet Ergun ise, ülkemizdeki bazı kütüphanelerde ve hususî ellerde mevcut mecmualarda Abdalın bir iki manzumesine tesadüf edileceğini tahmin ettiğini, nasıl ki Namdar Rahminin Bursa kütüphanelerinin birinde bulunduğu kıymetli bir mecmuadan Abdala ait bir manzumeyi tespit ettiğini bildirmektedir. (Türk Şairleri: I, S. 171).

Fuat Köprülü ile Sadettin Nüzhet Ergunun bahsettikleri «Abdal» mahlaşlı şairlerin ay-

rın birer şahsiyet, yahut aynı şahsiyet olduklarını belirtmeğe bugün için imkân yoktur. Elimize ileride bol malzeme geçer ve bunların bünyeleri üzerinde gerekli tahliller yapılabılırsa, bu hususta bir hüküm verilmesi belki kaabil olur. Şimdilik Abdalın bilinen tek şirri şudur:

Kılıçlık Ahmed eder tayfasına
Bir dâş görülmün yaman demiş
..... bana oldu alçak

Delice kuşandım sudağım
Kırdı yürüm yurağım
Han Ahmedeğiz durağım
Ben atıma benim demiş.

Ervel İlyas Paşa aldım
Manoğlu dağların deldim
Acam çöllerinde kaldım
Çıkacağım güman demiş.

Söyle «Melul Abdal» söyle
İn aşkın ummanın boyla
Yarabbi sen nasib eyle
Son nefeste iman demiş.

II — Aşık Abdal: Yaşadığı zamanın tayını kaabil olmıyan bu Azerbaycanlı sazşairi hakkında üstad Fuat Köprülü «Selman Mümtaz tarafından —tabii yanlış olarak— Murabba adı altında neşredilen küçük bir koşmasından anlaşılacağına göre kendisi köylüdür, bu koşmanın son dördülüğünde eline sazı alınca Gence kızlarının etrafına toplandıgından bahsetmesi, ya köyünün o civarda bulunduğunu, yahut elinde sazıyla diyar diyar dolaşan, yani bunu kendisine meslek edinen halkın bir

Yazan: M. Halit BAYRI

halk şairi, bir aşık olduğunu gösteriyor. Yine bu koşmanın sonunda Emrah ile sevgilisi Selmi'nin adları geçmektedir. Bunun bazı şairleri neşredilen Hemrah mahlaşlı bir halk şairi ile onun bir koşmasında sevgilisi sıfatıyla adı geçen Selminaza telmih olduğu anlaşılıyor (Selman Mümtaz, Azerbaydan Edebiyatı - II Şairleri, I, Bakü 1927, S. 341, aynı eser: II, Bakü 1928, S. 178). Buna göre Abdalın koşmasındaki dördütlüğün vezinsiz olan üçüncü mısraı, Selminazın şeklinde düzeltilmek gerektir» diyor (Türk Halk Edebiyatı Ansiklopedisi, Birinci Fasikül, S. 57).

Şakir Ülkütaşır da, Fuat Köprülünün yukarıdaki satırlarına dayanarak bu şairin Gence çevresindeki köylerden birinde doğduğunun tahmin edildiğini, yaşadığı zamanın kat'î olarak belli olmadığını yazmaktadır (Türkoloji Ansiklopedisi, Birinci Fasikül, S. 12).

Selman Mümtazın eserindeki Abdala ait koşma şudur:

Bahar fash, yaz ayları gelende
Ohur bizim yarın kazalağları
Narine, turunc, meyva ile, nar
ile
Dolar tamam güllü göre bağları.

Kentimizde bahçe, bostan
ekerler
Nerlere yükleyüp şehre tökerler
Seçmek için müşteriler çökerler
İri olur Tarhun Reyhan bağları

Bizim yerin yahşi olur işleri
Bisirirler datlı şeylan aşları

Konularımız:

Etnoloji

Yazan: Dr. Orhan AYDIN

Yunanca Etnos: halk, Logos: bilim kelimelerinden teşekkül eden Etnoloji kelimesinin ifade ettiği mâna bakımından Halk Bilgisi anlamına gelir. Disiplin halinde gördüğü vazife dolayısıyla, terim mânasından uzaklaşmıştır. Etnoloji, folklor ve etnografyanın dışıdır. Malzemelerin bu iki kaynaktan temin ettikten sonra bir takım teoriler, sistemler kurmağa ve genel kaidelere varmağa çalışır. Ne yazık ki bir çok yazar etnolojiyi kolleksiyonculuk ve teşhir görevleri ile vazifelendirmektedirler. Öte yandan ise folklor ve etnografyaya düşünme hassasını vermektedirler.

Netice olarak birbirlerine çok yakın olan bu 3 bilimi yekdiğerlerine karıştırmağa mecbur olduğumuzu söylemek isteriz. Etnografya sırf maddî soydan olan belgelerle, bunları araştırıp teşhir etmek suretiyle, folklor sırf manevî soydan olan belgelerle ve yine bunları araştırıp tespit etmek suretiyle meşgul olur. Etnoloji ise yukarıda belirttiğimiz

üzere tespit edilen her iki soy malzemeleri işler, onlar arasında bir takım münasebetler bulmağa çalışır.

Yukardaki izah etnolojinin sosyoloji ve kültür tarihi ile yakın ilgisini göstermektedir. Bazan Durkheim ve Levi Bruhl gibi bilginler tarafından birleştirildikleri görülmüştür. Halbuki sosyoloji konusu sosyal meseleler olan bir disiplindir. Çalışmalarını da bu ana prensibe göre hazırlar. Etnolojinin meydana getirdiği çalışmalardan malzeme olarak istifade eder.

Etnolojinin kültür tarihinden farkı ise malzemeleri muhakeme etmesindedir.

Etnoloji için zaman meselesi mevzu bahis değildir. İ. Ö. 500.000 üncü yıldaki bir meseleyi halle çalıştığı gibi, aktüel konuları da inceler. Yeter ki bu konular halkın maddî ve manevî hayatıyla ilgili olsun.

Yine etnoloji iptidai bir kavmi mevzu olarak alabileceği gibi modern bir milleti de mevzu olarak alabilir.

Marağa döklüklü ağ lavaşları
Dadh kaymakları kere yağları.

Aşık Abdal alsa ele sazları
Dolar çevresine Gence kızları
Çektü Selmi'nin ala gözleri
Emrah'ın göğsüne yahşi dağları.

Bu koşmanın son dördülüğünde geçen «Emrah» adının «Hemrah», «Selmi» adının da «Selminaz» olması lâzım geleceğini Fuat Köprülü iddia etmekte ise de «Emrah» adının «Hemrah» değil, koşmada yazıldığı gibi doğrudan doğruya

«Emrah» ve «Selmi» nin de «Selminaz» değil, «Selvi Han» olması ve bu takdirde Abdalın manzumesinde Ercişli Emrah ile sevgilisi Erciş Beyi Mir Ahmedin kızı «Selvi Han» ın telmih edilmiş bu'unması ihtimali de hatıra gelebilir.

III — Abdal: Sadettin Nüzhet Ergun, bu şairin, Millet - Ali Emiri kütüphanesinin manzum eserler kısmında kayıtlı 723 numaralı ve onyedinci asrda yazıldığı münderecatın-

dan anlaşılacak bir mecmuada üç nefesine ve elindeki bir mecmuada iki şiirine rastlandığını kaydediyor (Türk Şairleri: I, S. 161). Yine Sadettin Nüzhet Ergun, bu manzumelerin biraz önce bahsettiğimiz 16 veya 17 nci asır şairlerinden Abdala ait olması ihtimalini ileri sürdüğü gibi, Şakir Ülkütaşır da aynı düşünceyi desteklemektedir (Türkoloji Ansiklopedisi, Birinci Fasikül, S. 11 - 12). Bununla beraber ne bu düşünceyi, ne de aksini iddia etmek için ortada dayanılacak hiç bir

vesika yoktur. Abdal'ın eldeki mahsulleri şunlardır:

Yana yana gelmiyenin
Dost demek nesine gerek.
Rûmuzunu bilmeyenin
Dost demek nesine gerek.

Gerçek ere yetmeyenin
Pir eteğin tutmayanın
İkrarını gütmeyenin
Dost demek nesine gerek.

Suğun abp satanın
Bire ikilik hatanın
Oynayıp ötemiyenin
Dost demek nesine gerek.

Gönlünde kibir tutanın
Birliğe yetemiyenin
Seğirdip gidemiyenin
Dost demek nesine gerek.

Abdal der akamıyanın
Sefillik çekemiyenin
Yaktığın yapamıyanın
Dost demek nesine gerek.

Bülbül olsam gül dalında
Öz bağında biten gül neme
Süleymanın kuş dilinden

Bana talim olan dil neme
Derviş oldum şırana kin

Hakka doğru çekilüptür
Baykuş gibi garip garip

Issız viraneler, çöl neme
Aşk kitabın ele aldım yazarım
Yolum hakka doğru meyylim

Neme gerek dağı taşı gezerin
Karşıda görünen yol neme

Kanlı gönül öldürendir.

Dünyanın ötesi neden malım-
dur

Anın ashna iren âlimdir
Az yaşa, çol yaşa, sonu
öldürdür

Bir hırka, bir şal, bir çul neme
Abdalın sırtına kimseler irmez
Tevekkül malını, irteye koy-
maz

Kişi hismetinden ziyade yılmaz
Bana hismet olan mal neme
yetmez.

Elâ gözlü sultan babam
Ululardan ulusun sen
Yedi âlim dört köşeye
Dolulardan dolusun sen.

Sen Hakkın eksikli kulu
İçnee mest olur dolu
İnceden ince dir yolu
Hah Muhammed Aİlsin sen.

Revanından levser akar
Nazarımdan Hakka bakar
Kokun Aynı Ceme kokar
Aynı Cemîn güllüsün sen.

Partayıp ateşin köyner
Cümlesi şulene konar
Susayanlar senden kanar
Abhayat göllüsün sen.

Muhibbin Abdal figanın
Kımsene yoktur ziyanın
Erenlerin, Evliyannın
Bir günahkâr kulusun sen.

Abdalım sen ne ağlarsın
Dipsiz deriyalar boylarsın
Ne bilip de ne söylersin
Aklın mı var delilsin sen?

Binbir kelâmın başında
Kanlı gönül öldürendir.
Evliyannın nefesinde
Kanlı gönül öldürendir.

Garibin gözâ yaşlıdır
Âşıkın bağı başlıdır
Âdem öldüren suçludur
Kanlı gönül öldürendir.

Cahlîlin sözü ağudur
Gönül evini dağudur
Hak Taâlânın evlidir.
Kanlı gönül öldürendir.

Başından gitmesün Paşa
Yatak bulmasın sinde de
O dünyada bu dünyada
Kanlı gönül öldürendir.

Abdal der kendî halinde
Ne gelse söyler dilinde
Muhammed Aİl yolunda
Kanlı gönül öldürendir.

Hakkikatın kıldını
Açana gazi dediler
Bu yolda can ile baştan
Geçene gazi dediler

Mürşid inanmaz yalana
Zerk ile mala kalana
Dost meydanında ölene
Kocağa Gazi dediler.

Geç gel zerk ile mahından
Nişan gösterir öz halinden
Aşk kadehin dost elinden
İçene gazi dediler

Al kırmızıyla dönunu
Muhkem sakla hem dinin
İmam yolunda kanını
Saçana gazi dediler.

Bir haber diyeyim sana
İşit sözlüm inan bana
Abdal ider dosttan yana
Geçene gazi dediler.

KAYNAKLAR:

- Köprülüzade Mehmet Fuat - Türk
Halk Edebiyatı Ansiklopedisi,
Birinci Fasıkül.
Sadettin Nûzhet Ergün - Türk
Şairleri.
Selman Mümtaz - Azerbaycan Ede-
biyatı, II Şairleri.
Şakir Ülkütaşır - Türkoloji Ansik-
lopedisi, Birinci Fasıkül.
Mehmed Halid Bayrı - Öksüz Ah-
med, Ökü, 16 Eylül 1946, Sayı
120.

Araştırmaları:

Konya Külâhı

Yazan: Mehmet ÖNDER

Konyaya gelen ve yerleşenlerin, herhalde işitecekleri ilk söz (Konya Külâhı), alacakları ilk nasihat de (bunu giymemesi) olacaktır. Halk arasında aldatmak, atlatmak, hattâ yerine göre bir malı gasb etmek anlamına gelen (külâh giydirmek), yine başka bir anlamda fırsatı kaçırmıyarak bir mevki ve mansup elde etmeği ifade eden (külâh kapmak) hep Konya Külâhı tâbirinden türemiş sözlerdir.

Bu tâbir nereden gelmiş, niçin söylenmiştir?.. Bunu izaha çalışalım:

Bilindiği gibi, Konya, Mevlevîlik'in doğuş ve yayılış merkezidir. Birçok orijinal özellikleri, âdâp ve erkânı ile diğer tarikatlardan ayrılan ve halka yayılan mevlevîliğin kendine has giyim şekilleri arasında bir de (sikke) denilen (külâh) vardır. Diğer tarikat mensupları, serpuşlarına (Tac) adını verdiği halde, külâh (sikke), yalnız mevlevîlere mahsus bir alem olmuş, bu da daha çok Konyada giyilmiş ve yapılmıştır. Sikke, yalın veya iki kat keçeden, özel külâhçı dükkânlarında yapılan ve kalıplanan, 20 - 30 Cc. uzunluğunda, silindirik şeklinde bir festir. Etrafına destar (sarı) sarıldığı gibi, destarsız (dal sikke) olarak da giyilir.

(Külâh-ı Mevlevî) de denilen sikke, Mevlevîliğin bir sembolü olmuş ve sikkeye önemli bir yer verilmiştir. Mevlevîlerce sikke bir (fahîr)dir, onunla ancak itihâr edilir; bir saadet ve manevî olgunluk taç'ıdır, insanı kemâle erdirir. XVI. cı yüzyıl mevlevî şairlerinden Hasan Semal bir şiirinde:

Bahr dir Âyin-i Monla Mevlevî emvacıdır,
Giy külâh-ı rifâta gel kım saadet tacıdır.
diyerek sikkeyi metheder. Bir mevlevî şairi de:

Du cihanda eğer altın ola namın
Gir sikkest altına Hazret-i Mevlânın
diyerek, mevlevîlik'i sikkeye bir tutar. Bugün Konyada dahi, yüzük kaşlarında küpe-lerde, kaşıklarda, işlemelerde sikke resimlerine tesadûf edilir. Mevlevî külâhı, Konya külâhı olarak, Konyalının süs eşyalarına kadar girmiştir.

Ezeldenberi ülema sınıfı ile mevlevîlerin arası açıktır. Aralarında nizâ, münakaşa, kavga eksik olmamıştır. Ülema, mevlevîleri, ney kaldığı, semâ ettiği için kinamış, mevlevîler de ülemayı ham sofulukla itham etmişlerdir. Bir toplantıda mevlevîlerin birisi, mevlevîleri kastederek şöyle bir beyit söylemiştir:

Giren bilmez, bilen girmez bu bir bab-ı ilâhidir

Giyen bilmez, bilen giymez, bu bir Konya Külâhıdır.

Toplantıda bulunan diğer bir mevlevî şairi bu tarizi şöyle cevaplandırmıştır:

Haşredek medresede fikh-ı feraiz okusan
Ney'deki sırt-ı âliyi duyamazsın düdüğüm..

Mevlevînin semâ ederek dönüşü (sözden dönmek)le bir tutulmuş, bu külâh etmele vasıflandırılarak şöyle bir beyit söylenmiştir:

Buseler vadeyleyip vermez, sözünden hep döner
Mevlevîdir sevdiğim herdem külâh eyler bana..

Bu serzeniş de cevapsız kalmamış, mevlevî taşı gedigine yerleştirmiştir:

Sen külâh etme azizim kimse külâh etmez sana

XVII. cı yüzyıl içinde, Padîşah tarafından, etrafı kasıp kavuran abaza artıklarını temizleme memur edilen İsmail Paşa, Konyaya gelmiş, başları külâhlı sekiz kişiyi yakalamıştır. Bunlar: (Biz mevlevîyiz. Başımızda külâh, sırtımızda hırka var) diye direnmişlerdir. İsmail Paşa: (Madem ki mevlevîsiniz, haydi gösterin kendinizi) demiş. İçlerinden birisi Mesnevi okumağa, diğeri ney üflemeğe, ikisi de semâ etmeğe başlamış, dördünün birşey yapamadığı görülerek, külâhları alınmış ve başları vurulmuştur. Mevlevîliğin itibarda olduğu yıllarda, külâhlı birçok serseri: (Biz mevlevîyiz, Molla Hünkâr oğullarındanız) diyerek olmadık kepezelik işlemiş ve mevlevîliğin gözden düşmesine sebep olmuşlardır. Zamanla külâh artık bir aldatma silâhı olmuş ve Konya Külâhı tâbirî halk arasında istihza ile karşılanmıştır. Bir takım tuzak ve plânlarla bir başkasının malını elinden almak, verdiği sözden dönmek, kötü bir malı iyi diye yutturmak (külâh giydirmek) tâbirî ile ifadelendirilmiş ve bu söz tâbir-i mahsus olarak Konyada yerleşmiştir.

Konya Külâhı tarihe karıştığı için, şim-di (külâh yapma) değil, (külâh kapma) devrine girilmiş, bu da fırsat düşkünleri için bir

Türk Muzik Folklorundan Uç Örnek Türkü

Folklorcu: Ferruh ARSUNAR

Çimışgezek - Tuncel
1936 - 1943

Gelin Türküsü

[Kürdün Gelinini]

[M.M.: J = 126]

Nofis Kıymet
Terile
Husuluz:

Go - li - ni Ge - li - ni... ba - bam... Kür - dön - Ge
 Li - ni... So - ra - maz ol - dum da kar - daş... in - ce
 be - li - ni... An - la - maz ol - dum da ba - bam...
 ben - bu ge - li - ni... Ya - nar ağ - la - rim uy uy uy... söy - ler ağ - la - rim
 uy uy...

[*) - Son parça böyle de olabilir.
[Mahalli ağzın Göze]

ya - nar ağ - la - rim uy uy uy
 Osh - rim ka - ra - lim uy uy uy

GELİN TÜRKÜSÜ
 1933 - 1937 yıllarında Doğu illerimizin bazı kısımlarında yaptığım folklor tetkik ve derleme seyahatleri sırasında Tuncel ve Çimışgezek taraflarında rastlayarak derlediğim burada verdiğimiz «Gelin - Kürdün Gelinini» türküsü; mahalli ağız hususiyetlerini belirten örneklerden biridir.

Türkünün melodisinde olduğu gibi, karar perdesine göre doğrudan doğruya beşinci perdeden başlayarak 5, 4 perdeleri üzerinde bir müddet ifadeli hareketler yapıldıktan sonra tekrar, dördüncüden alıp oynak bir sıra ile muvakkat karar yapılır. Bir nefes alımı durduktan sonra bu sefer, üçüncü perdeden alarak tam karar'a varıldığı görülür.

Karakteristik bir melodi tipi olan bu tarz, bu havaldeki AĞIZ hususiyetlerinden bir örnektir.

1936 yılında Ahmet Tuncel, Ali Yaman

ve Cevdet'den aldığımız bu türkünün kısa olarak mevzuu:

Son derece sevdiği güzel bir kız ile evlenen delikanlı, bu güzel kıza umduğunu bulamayınca ümidinin kırılması ile halk tarafından delikanlı üzerine çıkarılmış bir türküdür.

- 1 -

Gelini Gelini babam Kürdün Gelinini
 Saramaz oldum da kardeş ince belini
 Anlamaz oldum da babam ben bu gelini

Bağlantı:

Yanar ağlarım uy, uy, uy

ARAŞTIRMALARI

Söyler ağlarım uy, uy
 Yanar ağlarım uy, uy, uy
 Bahtım kararım uy, uy

- 2 -

Ben de bu gelini babam belâlı gördüm
 Zülfünü boynuma kardeş dolalı gördüm
 Ben de bu bahtımı babam karalı gördüm

Bağlantı

- 3 -

Eylerin önünden akıyor seller
 Yanıyor yüreğim babam ne bilsin eller
 Başımı alıp ta gitsen delidir derler

Bağlantı

- 4 -

Alçsam oldu kapıyı sirdün mü
 Gelin olup karşımda divan durdun mu
 Benim gibi bahtı kara gördün mü

Bağlantı

* ASIYE TÜRKÜSÜ

Halk ağzında «Makarâm türküsü» de denir. Bu parçaya 1936 yılında Diyarbakır, Malatya ve Adıyaman'da rastlanmıştır. Malatya havalisi ağzına daha uygun görülen bu ritmik tarza dikkat edilirse, esas'a göre, kardan başlayarak Beşinci, Dördüncü, İkinci de muvakkat kararlar tekrar dördüncüden alarak Uç ve İkinci perdeden birinci karar perdesine gelir. Sanki bitmiş hissini verirken tekrar üçüncü ve birinci perdeler üzerinde biraz ısrar ederek kurtulacakmış gibi Dör-

düncü perdede biraz daha çabaladıktan sonra, mecburi bir hal ile tekrar dört, üç tesiriyle karar'a varılır. (Mahalli tarzı belirten melodi hususiyetleri)

Hüseyin Bozkar ve Battal Akkâs'dan 1936 yılında tespit edilen bu türkünün, kısa olarak mevzuu:

Kimseye yâr olmayan Asiye adındaki çok güzel bir kadının üzerine, Halk tarafından çıkarılmış bir türküdür.

1 - Makarâm sarı bağlar lo

Kız söyler gelin ağlar

Niye ben ölmüşmüyem lo

Asyam karalar bağlar.

Bağlantı:

Lö berde 8 berde

Zülfüm yüzüme perde

Devriyeler sardı da bizi

Meğer kaderim böyle.

2 - Makarada ıplığım lo

Asya benim sevdiğim

Hiç aklımdan çıkmıyor lo

Tenhalarda gezdiğim.

Bağlantı

3 - Sarı gülüm serende lo

İnsaf senin nerende

Kabahat sende değil lo

Sana gönül verende.

Bağlantı

4 - İnciler sıra, sıra lo

Asyam gitti Mısra

- Asiye Türküsü -

Malatya - Adıyaman.

[M.M.: J = 160]

[Makarâm Türküsü]

1936 - 1943

Ya - ka - ram - sa

Giriş
 Söz
 Türkü:
 ri bağ - lar lo kız söy - ler ge - lin ağ - lar... Ni - ye ben öl - mü - ş - mü - yüm lo As - yam ka - ra.
 lar bağ - lar lö - ber - d lö - ber - de zül - füm yüzü me - per - de Dev - ri - ye - ler sar - dı - dı
 bi - zi Me - ger - ka - de - rim böy - le... rim köy - le

Türkü

Ha-un-Ele

Çankırı - Serkes
1942 - 1948.

[M.M.: J = 176]

Giriş
Saz

Türkü. Ka-pı-da-gü-müş-ti-rek-te du-manım-di-rek-dök-te ha ha da ha yar
ru ye ha ba da ha gü-ze-le ha ha da ha un-e-le ha ha da ha dö-ne-le ha
El ya-ri-ne kavuş-muş-tu da ri-si bi-ze fe-lak-te ha ha da ha yar ru ye ha ha da
ha gü-ze-le ha ha da ha e-le ha ha da ha dö-ne-le ha

Allahtan olmalı idi
Ben gide mardı sıra.

Bağlantı

5 — Kadifesi a' imiş lo
Asyam sevmez zor imiş
Bileydim sevmezdim lo
Sevenleri çok imiş.

Bağlantı

HA, UN, ELE TÜRKÜSÜ

Diğer yerlerde olduğu gibi, Orta Anadolu'nun da, folklorik bölümüne göre terennüm hususiyetlerinden karakteristik bir merkezini «Çankırı» teşkil eder. Bu ana bölgenin içinde de ayrıca, mahalli tarzlar vardır ki, bunlardan birisi de «Çerkeş» dir. Burada verdiğimiz Kızlar ve Yeni Gelin çağındaki kadınlara mahsus gayet hareketli ve oyunu olan bu türkü, görüldüğü üzere yalnız «Dört» perde üzerinde söylenmektedir.

Kararı tam olmayan bu gibi tarzlara hemen, hemen Anadolu'nun her bölgesinde tesadüf edilebilir. Fakat ne olursa olsun, isterse üç perde arasında söylensin, her yerin kendine mahsus tarzı ile, birbirinden ayrı oldukları görülür.

1942-1947 yıllarında Rıza Nergis ve Ali Uzunoğlu'ndan aldığımız bu türküyü genç kızlar ve kadınlar Düğün ve Bayramlarda olduğu gibi kendi aralarındaki toplantılarda hem söyler hem de oynarlar.

1 — Kapıda gümüş firkete
Dumanım direk direkte hah hada

Bağlantı:

Ha yavruya hah hada
Ha güzele hah hada
Ha un ele hah hada
Ha dönele ha. —

El yarime kavuşmuş ta
Darısı bize felekte hah hada

Bağlantı

2 — Çama çıktım ESKERİ de (1)
Ucu yeşile benzer de hah hada

Bağlantı

Dolaştım Samı sarı da
Yoktur yarime benzer de hah hada

Bağlantı

3 — Çıra çıktım yanmadı da
Meyil verdim almadı da hah hada

Bağlantı

Çok yalvardım Tanrıya da (Allaha da)
Duam kabul olmadı da hah hada

Bağlantı

4 — Dağlara attın beni de
Aşka düşürdün beni de hah hada

Bağlantı

Madem gönülün yok idi de
Niçin şaşırtdın beni de hah hada

Bağlantı

5 — Çaya indim oturmam da
Ehlim suya batırmam da hah hada

Bağlantı

Ben bir güzel keklüğüm de
Her avcıya tutulmam da hah hada

Bağlantı

(1) ESKERİ: Cıvıyı, Esker: cıvi.

Büyük FOLKLOR Anketimiz

Müzikolog Mahmut R. Gazimihâl'in Cevapları

Anketi Tertip Edenler:
İhsan HİNÇER - Mehmet GÖKALP

SUALLER:

- 1 — Folklor meşhurdan ne anlıyorsunuz; tarifini yapar mısınız?
- 2 — P. Santyves, 1930 da negrettiği «Manuel de Folklore» adlı eserinde: «Folklor, medeni bir millette Halk Düşüncesinin etüdüdür.» diyor, bu ifadeyi yerinde buluyor musunuz?
- 3 — A. Van Cennep bir eserinde: «Sosyoloji, kelimenin tam mânasile folklorun bölümünden biridir(?)» dediğine göre, siz ne düşünüyorsunuz?
- 4 — Türkiyede folklor çalışmalarında nasıl bir metod kullanılmaktadır? Köy monografileri nasıl hazırlanmalıdır?
- 5 — Bir «MİLLİ FOLKLOR ENSTİTÜSÜ» nün kurulması lüzumlu mudur, bu hususta devlete ne gibi bir mükellefiyet düşer?
- 6 — Türk Folkloru'nu halka ve harice tanıtmak için neler yapılmalıdır? (Radyo, nesriyat, sergi, turne'den hangilerini tercih edersiniz, niçin?)
- 7 — Sanatkar, Edip ve şairlerimiz, Türk Folklorundan nasıl faydalanabilirler? Halk şairleri, destanları, hikâyeleri, türkü ve ağıtlarıyla bir millî destan meydana getirilebilir mi, nasıl?
- 8 — Halk şairlerinin eserleri (koşma, hikâye, türkü...) folklorik midir?
- 9 — Folklor, tedrisata girmeli midir? Hangi derslerle birlikte okutulmasını münaşip görüyorsunuz?
- 10 — Devlet yardımı olmadan folklor çalışmalarının muvaffak olacağına inanıyor musunuz? Devlet yardımı şart ise, bu husustaki vazife hangi Bakanlığa düşer?
- 11 — Folklore dair şahsî hatıralarınız; eski ve yeni eserleriniz, çalışmasını takdir ettiğiniz folklorcularınız kimlerdir?
- 12 — Anketimiz dışında kalan folklor sorularına dair düşünceleriniz?

ANKETE CEVAPLARIM:

1. — Folklor, kelime terkihi olarak Halk Bilgisi demektir. Ancak, «halk» deyince hangi sınıf ve zümreler anlaşılacaktır? Bu ciheti sosyolog tayin edeceğine göre, onun bu ilmin bütün şubelerine şamil derli toplu tarifini ben de bilmek isterdim. Böyle bir tarif yapılabilir mi, yapılmaz mı? O da ayrı bir mesele. Ben folkloru sadece musiki ve onun yardımcı unsurları bakımından düşünmüşümdür. Daha genişini kavramaya bilgim müsait değildir. İlim olarak folklor her yer için henüz o kadar gençtir ki, prob-

Mahmut Ragıp GAZİMİHÂL

lemelerinin en geniş ve müesseseli bir şekilde ele alınması esasen zaman fırsatı demektir. — Mesleğim umundan da folkloru tafefe cesaret edemem; ancak öyle bir -yari tarihçi işine arzede bilirim: Şehir kültürü musikiyi dinamik bir gelişmeyle mütemadi istihalelere tâbi tutmuş, buna karşılık köy ve kasabanın ritmik sanatını asırlık ve bölgesel artlar içinde statik kalınmıştır; musiki folkloru bu kıdemli varlıklar ve onların derlenip incelenmesi imkandır.

2. — Öyle iptidai toplumlar vardır ki ritmik

varlıkları henüz sanat seviyesine ulaşabilmiş değildir; yani, sadece folklorlardan ibarettirler. Bu duruma göre, bahsi geçen izah şeklini nice ülkeler benimseyemeyeceklerdir. (Sorumuzda geçen izah şeklini kastediyorum.)

3. — Bence folklor Sosyolojinin bir şubesidir. Şehirlerin de folklor tabakaları vardır; fakat sosyoloji yalnız onları değil, son cemiyet seviyelerini de inceler. Bu, kendi düşüncemdir.

4. — Bünyemize uygun umumi bir metoddan henüz nasıl söz açabiliriz ki, henüz müferit kollar bile mütecanis metodlarından mahrumdurlar. Bence, bu sorudan önce, «Kime folklorcu diyebileceğiz? Folklorcu ne kuvvette bir inanç ve kültürle mücehhez olmalıdır? Nasıl yetiştirilmelidir? Her folklorcu her folklor koluyla dolu dizgin meşgul olabilir mi?» gibi sorular cevaplandırılmalıdır. Şahsen çok çam devirdim de onun için disiplini zaruretine dinim gibi inanıyorum.

5. — Böyle bir enstitüye ihtiyaç vardır. Bu merkezin Konservatuarda, Üniversitede ve Etnografya müzelerinde ihtisas şubeleri de bulunmalıdır. Yurt bölgelerinde açılacak yardımcı merkezleri Ana Enstitü imkânlar dairesinde ayrıca ve zamanla çoğaltır ve merkezden idare eder. Başka merkezlerde böyle bir bütünlüğün birkaçar takımı faaliyettedir.

6. — «Folklor arşivleri kurmak» ile «işte ve dışta halk kültür gösterileri yapmak» ayrı ayrı konulardır. Her şeyden önce bu iki işi karıştırmamaya alışmalıyız. Arşivcilik, müzeler gibi ilmi bir disiplin işidir: Gösteriler menfaatına onun istismarına gidilmek sakat ve zararlıdır. Bu yolda Avrupada da yanlış işler yapıyor. Kültür bir ticaret metai değildir ki fuarı, panayırı olsun. — Propaganda gösterileri folklor ilminin dışında kalmalıdır: Bunun çarelerini manajerler düşünür; ancak, onların da kontrole tâbi tutulmaları temenni olunur. Manajerin dürüst çalışın bir okulu olur: Gösteri numara ve vasıtaları orada hazırlanır. Enstitü orasını da mürakabe eder, uydurmacılığı yasaklar.

7. — Bu sorunuz fazla geniştir. «Yaratıcı sanatkar» bahis mevzuudur; ona akıl öğretilmez. **Dâhî Adam**, cemiyetin ders ve tavsiyelerini aşan simadır. O, ya vardır, ya yoktur.

8. — Büyük Sanat'ın dışında kalan, zevk geleneğinin kaynağı durumunda görünen her varlık bence halk kültürüdür; folklor da onun ilmidir. Oyalayıcı sesler, oyuncaklar, v.s., hep folklorla girebilirler..

9. — Folklor dersi yüksek okullarda yer alabilir. Çünkü öğretebilleci yok denemek kadar azdır. Bu dersin gayesi Folkloru bir ilim konusu olarak sevdirmek ve meraklı gençler yetiştirmektir. Halk ses ve oyunlarını sevdirmeye gelince: O, folklor dersi değildir; halk okulları için düşünülebilir. Bazı okullar şimdiden birer (Halk Oyunu Derneği), (Halk Sesi ve Derneği) veya (Halk Şiiri Derneği) neden kuramasın?

10. — İnanamıyorum, Kültür işlerinin ana ocağı tabiatıyla Maarif Bakanlığıdır. Fakat öğretmen ve mütehasıs ihtiyacı başta gelir; eğer onlar yoksa Maarif ne yapabilir?

11. — Bu soruya cevap verebilmek için müsaadenizle epey düşünmeliyim. Bizim neslimiz teşvik vazifesini tamamladı. Şahsi hatıralarım tamamile bu vazifeyle ve ilk adımla alakalıdır. Şahsen müsterih bir ihtiyarım. Fıllî himmetleri gençlerden beklersiniz, bekliyoruz.

12. — Tam mânasile ilmi soruların fertler tarafından açılması bence artık doğru değildir. Folklorun amatörlik devri bizde de artık kapanmalıdır. Bir Enstitü merkezine ve orada başarılacak elbirlikli çalışmalara ihtiyaç vardır. Konu o kadar geniş, sorumlu ve çetindir ki, sahasını düşünmek bile ürperti vermiye yetiyor.

Mahmut E. GAZİMİHAJ.

TÜRK DÜŞÜNCESİ, TÜRK DİLİ, TÜRK SANATI, HİSAR, İSTANBUL, MÜLKIYE, KÖY POSTASI, DEVRİM GENÇLİĞİ, BİLGİ Dergilerini okuyunuz.

«Seyranı'nın Tenkidî Dolayısıyla:

Bir Cevap

Yazan: Haşım Nezihî OKAY
Bandırma Ortaokulu Türkçe Öğretmeni

Kardeşim İhsancığım;

Hikmet Dizdaroğlu kardeşimizin 53 üncü sayınızda neşredilen Seyranı hakkındaki tenkidini okudum. Kadirbilirlik göstermiş, çok teşekkür ederim. Temas ettiği ufak tefek eksiklere gelince: Kitaba alınmadığını söylediği üç şiirin son ikisi kendi harfleri sırasında var. Her halde gözüne ilişmemiş olacak. Birinciye gelince onu kasden attım. Zira bir tarihte Rıza Teflik merhum Bursaya gelmişti. Ben de o sırada o şiiri Seyranı'ya atfen Bursa Halkevi Dergisinde neşretmiştim. Halk şiirinden söz açılıp konu buraya gelince merhum bana bu şiir Seyranı'nın değil, zira Seyranı (Keşişten) yani Uludağdan neye bahsetsin. O Erciyanistan bahseder. Bu koşma Bursalı bir Ermeni âşıkındır ve mahlâs olarak da (Serverî) kullanırdı, dedi.

Sonra hakikaten bir başka cönkte bu koşmayı bu isimde mukayyed gördüm.

Rıza, Teflik o gün bana aynen şunları söylemişti: «Meşrutiyetten önce bir tarihte Bursaya gelmiştim. Bana: «Üstad, sana bir âşık dinleteceğiz» dediler. Sedbaşı kahvesinde bir gece bu zatı dinledim. Ermeni olduğunu da söyleyince pek şaşım. Bu kadar güzel bir koşmanın sahibi olduğunu da ne yalan söyleyeyim kışkırdım. Geldim ve ona malûm olan nazireyi yazdım. Sonradan duydum ki Necdet Atılgan adlı bir Nahiye Müdürü de benimkine bir nazire yapmış. Serverî'nin şiiri ve nahiye müdürününkini hattâ bestelemişler.»

Ben de artık yeni bir makale ile bu hâtrayı tekrarhıyarak hâdiseyi düzeltmeğe fırsat bulamadım.

Bu hususu böylece matbuata vermeme vesile olduğu için Dizdaroğlu kardeşimize de ayrıca teşekkür ederim. Hakikaten koşma da bestesi de pek güzeldir. Fakat ne yazık ki Seyranı'nın, yani şairimizin değildir. Hattâ okuyucu hanımlar Serverî yerine (Fevkiya) diyorlar ki bu ismin de nereden çıktığını bilemiyorum.

Şimdi bu birbirine nazire olan her üç koşmayı da okuyucularımıza bir daha okumaları için tekrar ediyorum.

İki koşmanın hakikaten yerlerini değiştirdiği doğrudur. Nasılsa baskıda müsveddeler düşmüş ve yer değiştirmiş olsa gerek. Erbabı onu yerine koysun ne yapalım.

Hürmetle ve minnetle gözlerinden öperim. Dizdaroğlu kardeşimize de hürmetlerimi ve minnetlerimi tekrarlarım. Bu vesile ile Cevdet Canbulat arkadaşımın aldığı yine Seyranı'ya ait bir mektubu da size yolluyorum. Bazı hakikatlerin aydınlanması için neşrine delâlet buyurmanızı rica ederim. Cahid Öztelli kardeşimizin Türk Dilinde çıkan tenkidine de ayrıca cevap vereceğim.

O biraz kadirnâşinaslık göstermiş ama ne edelim. Maamafih hasmın sitemin anlamamak hasma sitemdir. fehvasınca susmak daha uygun olacaksa da bazı hakikatleri belirtmek için cevap vermeyi uygun buldum, vereceğim. Tekrar, sevgilerle gözlerinden öperim kardeşim.

K O Ş M A

Hüsnü mağrur olma ey yüzlü mahum
Nitelcer bu tarz-ı revîşten geçti
Sana kâr etmedi feryad ü ahım
Dûd u ahım küh-u Keşişten geçti

Seni bi mürtivvet seni bi vefa.

Kimler bana etti ettiğin bana

Şimden gerü beni ararsın ama

Neyleym sevdiğim iş işten geçti

Benden sana iz'n ey çeşm-i âfet

Kimlerle istersen var eyle ülfet

Şimden geri sen sağ ben de selâmet

Serverî bu alış verişten geçti.

SERVERİ

★

K O Ş M A

Yürü ey bi vefa hercaî dilber

Gönülüm bu sevdadan vaz geldi geçti

Soldu açılmadan gonca-ı emel

Sonbahara erdik yaz geldi geçti

Sana şerhederken hicran-ı aşk

Dizinde okudum destan-ı aşk

Buselerle ahım peyman aşk

Unutma aradan söz geldi geçti

Hüsnünle bu kadar neden öğündün

Bir yanar ateşin sinemde söndün

Ahd ü peyman ettin sözünden döndün

İki Kadın Şair Üzerine

Yazan: Cahit ÖZTELLİ
Mersin Lisesi Edebiyat Öğretmeni

Son yıllarda halk edebiyatına karşı, aydınlar arasında uyanan sevgi, genç araştırmacıların da yetişmesi gibi sevilmeye değer bir sonuca varmaktadır. İşte bu gençlerden Cevdet Arslangül, Hırsar dergisinin 42. sayısında yayınladığım *Âşık Âdile* hakkındaki yazımın eksik gördüğüm kısımlarını tamamlamak için *Türk Folklor Araştırmaları*'nın 54. sayısında bir yazı yazmış. Arslangül'ün gösterdiği ilgiye teşekkür ederim. İleride bir yanlışlığa meydan vermemek için, yazısının bazı yerlerine dokunacağım.

Âşık Âdile'nin hayatı hakkında bilgi yoktur. Diline ve yazıdaki bazı yazı ve tarihlerle bakarak Silifke dolaylarında geçen yüzyılda yaşadığı tahmin edilebilir.

Sayın Arslangül, *Âşık Âdile*'nin *Âdile* Sultan olması kuvvetle muhtemeldir, diyor. Bu düşüncesini isbatlamak için de ikisinin aynı çağda yaşadıklarını, *Âdile* Sultanın da halk şairi olduğunu söylüyor. Bir ihtimal olarak ileri sürülen bu düşünce, kesin olarak hatâlıdır. Bir kere, sayın yazarın dediği gibi, *Âdile* Sultan halk şairi değildir. Divan şairidir. Bir Divan tertip etmiştir. Münâcat, naat, medhiye, mersiye ve gazeller yazan bir şaire, arada bir kaç ilâhi ve nefes yazdı, diye halk şairi demek hatâlıdır. 2000 beyitten fazla olan şiirleri arasında tasavvuf neşesiyle pek az ilâhi ve nefes te söylemiştir. Hırsar'daki ya-

O da bir bevesmiş tez geldi geçti
Rıza Tevfik BÖLÜKBAŞI

★
K O Ş M A

Gezdiğim dikenli aşk yollarında
Ehmden bir kırık saz geldi geçti
Kara talihimden gene bu yıl da
Baharı görmeden yaz geldi geçti
Adını sandığıca titrerim hâlâ
Var mı benim gibi aşka müptelâ
Muhâbbet denilen püsüküllü belâ
Sanmayın başımdan az geldi geçti
Bir yosma yüzünden ben bile bile
Ateşe atıldım ve düştüm dile
Onun hasretyle, onun derdiyle
Dünyadan aldığım haz geldi geçti.

Necdet ATILGAN

zıda da belirtildiği gibi *Âşık Âdile*'nin tasavvuf ile en küçük bir ilgisi yoktur. Bir şairin tanınmasında konu meselesi çok önemlidir. Dil bakımından her iki şair arasında da hiçbir ilgi yoktur. *Âdile* Sultanın dili, belli divan dilidir. *Âdile* Sultan, tarikat mensubu birçok divan şairinde olduğu gibi, bazı nefes ve ilâhiler yazmıştır. Bu, onun divan şairi olma kişiliğinden ayrı görülmesini gerektirmez. Meselâ, Nedim de hece ile bir türkü yazdı diye, onu da halk şairi mi sayacağız? Veya Nedim mahlâşlı halk şairi ile birleştirecek miyiz? Meselâ, yine birçok halk şairi bu arada en çok *Âşık Ömer* yüzlerce gazel v.b. aruzun muhtelif kalıpları ile şiirler yazmış diye bu halk şairlerini, divan şairi saymak ne kadar yanlış ise, bir iki nefes yazan divan şairini de halk şairi saymak o kadar hatâlıdır.

Sayın araştırmacının dayandığı ad benzerliği de kandırıcı değildir. Aynı çağda yaşamış aynı adı taşıyan iki üç şair her zaman görülmüştür. Meselâ, *Şemî* mahlâşlı beş kadedar şair vardır. Hatâ bunlardan birisi halk şairidir. Bunların eserlerini inceliyerek, bir birinden ayırd etmek mümkün olmuyor. Bu bakımdan her iki *Âdile*'nin aynı yüzyılda yaşamış olması bir şey ifade etmez. Sonra saraylı bir kadının şiirleri Silifke köyleri yürüklerinin cönklerine girecek kadar yayılamaz. Yayırsa daha çok İstanbul cönklerine girer. Halbuki böyle bir şey de yoktur.

Cevdet Arslangül, *Âşık Âdile*'nin edebî kişiliği hakkında verdiği bilgiyi de kabul etmiyor. Olabilir, şiir beğenmek işi zevk işidir. Karışılmaz. Meselâ, binlerce hayranı bulunan *Âşık Veysel* de ben hiç sevmem, onu şair bile saymam. Hırsar'daki yazımda «sanat bakımından, benzerleri arasında oldukça kuvvetli bir şair» olduğunu söylemiştim. Bu cümledeki benzerleri arasında sözüne dikkat edilmelidir. Yâni, kadın şairler arasında oldukça kuvvetlidir. Çünkü kadın şairler içinde ortadan yukarı çıkmış kimse yoktur, çoğu pek zayıftır.

Örnek olarak verdiğim, *Âdile*'nin bir şiiri için, Eflâton Cem'in Halk Şiiri Antolojisi kitabında bulunan *Gevheri*'nin şiirinin bozması olduğu söylenerek, «Başkasına ait bir şiirin bazı mısralarını aynen alarak, bazı mısralarını hafifçe değiştirerek sözüm ona şair yazan bir kimsenin oldukça kuvvetli bir hüküm olmasa gerektir.» deniyor. Bir kere Eflâton Cem'in, *Gevheri*'nin olarak yayınladığı şiirin kesin olarak *Gevheri*'ye ait olduğunu kabul edemeyiz. Bu şiir ilk defa olarak o kitapta çıkmıştır. Sadettin Nüzhet'in 1928 de eski harflerle yayınladığı *Gevheri*'ye ait yüzyetmiş şiir ile Köprülü'nün 1929 da yayınladığı yine bu şaire ait yüzyetmişaltı şiir içinde bu şiir yoktur. Bir şiiri ilk defa yayınlamak kusur değildir. Fakat edebiyat tarihi usulleri, verilen malzemenin doğruluk derecesini araştırır, değiştirmeler olup olmadığını da inceler. Doğruluğundan şüphe ettiği konularda kesin sonuçlar vermektan kaçır. İşte, Eflâton Cem'in yayınladığı eserleri böyle şüphe ile karşılamak için elimizde çok kuvvetli deliller vardır. Bir iki örnek vermek yerinde olur: Eflâton Cem'in Halk Şiiri Antolojisi, sayfa (89) da *Emrah*'in olarak yayınlanan;

Gönlü gurbet ile çıkma
Ya gelinir ya gelinmez
Her dilbere meyil verme
Ya sevilir ya sevilmez

dörtlülüğü ile başlıyan semai, yine aynı yazarın bu yıl çıkan *Ruhsatı* kitabında, bu sefer bu şair adınadır (bakınız: *Ruhsatı*, Maarif Kitaphanesi, 1953, S. 232). Halbuki bu şiir *Karacaoğlan*'ındır (bakınız: Sadettin Nüzhet, *Karacaoğlan*, Maarif Kitaphanesi, No. 302) ve (Cahit Öztelli, *Karacaoğlan*, Varlık yayını, S. 119).

Yine aynı antolojide (S. 125)

Gurbetten özendim geldim
Gördüm ki ben nazlım gitmiş
Sıla bana hor görüldü
Sahıplı gezenim gitmiş

dörtlülüğü ile başlıyan semai son deyr *Âşık*larından *Fikri* adına kayıtlıdır. Bu şiir, Eflâton'un elden geçirerek bazı şiirler kattığı, Maarif Kitaphanesinin *Kerem ile Aslı* kitabının 31. sayfasında da vardır. Eflâton'un kattığı şiirler parantez içine alınmıştır. Güya bu şiirler «Pek çok araştırmalardan sonra» bu-

lunmuş imiş. Halbuki bunlar vaktiyle başka dergilerde çıkmıştı. Şiirleri kendisinin kattığını E. Cem, bana üç yıl önce söylemişti.

Yukarıdaki semaiyi *Kerem ile Aslı*'da görmediğini kabul edelim. Fakat kendi eseri olan *Emrah*'da da var (Bakınız: *Erzurumlu Emrah*, Maarif K., No. 180). Bu şiir aslında, onyedinci yüzyıl *Âşık*larından ve bir hikâyesi olan *Ercişli Emrah*'ındır. Köprülü, bu şiiri 17. yüzyıl yazmalarında bulmuştur. (Bk. *Erzurumlu Emrah*, Lâhika 1, No. 1 - 1930).

E. Cem'in şiirleri sadeleştirilmesine, yâni aslına bozduğuna da bir örnek verelim: Halk Şiiri Antolojisinde *Ruhsatı* adına aldığı;

Acep sizler hangi ilden gelirsiniz
Bir haber sorayım durun turnalar
Salada yarımden neler biliriz
Bana bir teselli verin turnalar

dörtlülüğü ile başlıyan *koşmayı*, yine kendisinin Maarif Kitaphanesi tarafından bastırılan *Ruhsatı* kitabına sadeleştirilerek almıştır (Sayfa 171).

Aslında bu şiir *Âşık Kerem*'indir (sayfa 86). Ayrıca, 17. yüzyıl *Âşık*larından *Kuloğlu*na da isnad edilmiştir (bakınız: Sadettin Nüzhet, *Kuloğlu*, *Semih Lütfi* Kitaphanesi, 1933). Kereme nasıl geçtiği ayrı bir konudur.

Bu örnekleri yüzlere çıkarmak pek kolaydır. Görülüyor ki böyle eserleri ciddiye almak hatâlıdır. Bu yüzden yirmi beş yıldanberi edebiyat âleminde pek çok hatâlar yapılmıştır. Onun için ilk defa bir antolojide yayınlanan bu yeni *Gevheri* şiirinin de başka bir şiirden ve meselâ, *Âşık Âdile*'den alınmadığını nereden bilebiliriz.

Sayın Cevdet Arslangül, *Âdile*'nin şiirini *Gevheri*'den aşırma olarak ileri sürüyor. Ben de bu iki şiir birbirine pek yakın olmakla beraber bir naziredir. Halk şairlerinin nazire anlayışı, divan şairlerininkinden benzemez. Halk şairleri bazan mısra bile alırlar. Kolayca görülebilecek bir kitaptan bir örnek verelim:

Fuat Köprülü'nün (*Sazşairleri Antolojisi*) nin 2. cildinin 173. sayfasındaki, *Gevheri*'nin:

Şunda bir güzele gönlü düşürdüm
Öpmele koçmalı değmele değil
Âşık deryasını boydan aşırırım
Karadır gözleri sürmeli değil

Koşması, yine aynı eserin 297. sayfasında *Karacaoğlan*'ın;

İlgit ilgit esen seher yelleri

Türkü ve Ağtlar:

İncirköy ve Üzümlüde Türküler

Yazan: Şöhret Ünal DİRLİK

Bizim köy, şehirlere uzakta, gür ormanlıkların, bağların, bahçelerin ve misk kokulu çamların arasındadır. Fethiye'nin (25 Km.) kuzeyindedir. Türkünün bol olduğu bir köydür. «Beşkara zeybeği» nin en güzel üy-nendiği İncirköy'dür.

İncirköy'de çok çeşitli türküler, yakımlar ve koşmalar söylenir. Bunların bazıları da ci-var köylerden karışmıştır.

Bahçelerde akbubataçça (...beyaz papatya...)

Yarımın adı Gül Hatça (...Hatice...)

Ak göğsün üstünden

Öptüverdim yavaşça...

Hele hele helelere bak

Geçmez parayı boynuna tak...

İncirköy'lü her gencin ağzında olan bu türküye biraz dikkat edilecek olursa, (Bah-çelerde böğrölce) türküsüne yakın olduğu zannedilir. Esasında ondan tamamen ayrıdır. Hatice'sine, Ayşe'sine, Fatma'sına hasret ka-lan Mehmet'in, Ali'nin, Cemil'in ve diğer İn-cirköy'lünün ağzına ilk alacağı türkü budur.

Üzümlü'de de bir yakım vardır. Bu söy-lenirken insan âdeta ağlamak derecesine ge-

Esip esip yâre değmelli değil

Ak elleri elvan elvan kınalı

Karadır gözleri şüremelli değil

koşmasına naziredir. Bu koşmaların tama-mında, ufak tefek değişmelerle beş mısra he-men hemen aynıdır. Kaldı ki, Aşık Âdile'nin bağlama kafiyeleri Gevheri'ninkinden ayrıdır. Gevheri ve Karacaoğlan gibi iki büyük şairin nazireleri böyle olunca, Âdile gibi ikinci sınıf bir kadın şairin, halk şairinin sönmeye yüz tuttuğu bir çağda yaptığı bazı intihalleri hoş görmek gerekmez mi?

Hisar dergisinde yayınladığım ikinci şiir de Gevheri'ye naziredir (Bk. Sadettin Nüz-het, Gevheri, S. 27 - 1928). Nazire söylemek bir şair için kusur değildir. En büyük divan şairleri, meselâ, Fuzuli, Bakî ve Nedim'in nice nazireleri vardır. Yalnız halk şairleri bu konuda biraz serbest davranırlar. Sayın ya-zarı bu serbestlik yanlış inanca götürmüştür.

Sonuç olarak diyeceğiz ki, Âdile Sultan, Aşık Âdile değildir. Aşık Âdile, edebiyat ta-rihimiz için yeni bir ad olarak kalacaktır.

dir. Söylentiye göre, birisini bıçakla yara-mıyorlar. Hastahaneyeye kaldırılıyor. Yirmi gün yattıktan sonra ölüyor. Hastabakıcılar yas-tığı altında aşağıdaki mısraları buluyor. Fa-kat bu bir söylentiden ibarettir.

Yakımlar, arkada kalanların yaktıkları türkülerdir. Çünkü yaralı bir kimsenin kalem, kâğıt bulup da uzun uzun yazı yazmasına imkân yoktur:

Hastahane'nin önü

Mermer döşeli

Çift doktor gelliyor

Ah... elleri şişeli.

Aman doktor aman

Ben ölecek miyim?

Ölmeden yarımı

Ah... görecek miyim?

Aksın Üzümlü suları

Akıp da çağlasın

Söyleyin anama..

Kıratım bağlasın.

Aman doktor aman

Ben ölecek miyim?

Ölmeden köyümü

Ah... görecek miyim?

ÇUKUROVADAN TEKERLEMELER

III

Bekir Bekir ben var,

Dereelerde nen var.

Uzun uzun çam var;

Ben ebems gidileyim,

Elli deve güdücüyüm.

Kervan bezi bez değil,

Emmin kızı kız değil.

IV

Hacı hacı

Kaldır sacı,

Vur tokacı

Evin nerde?

Çamlı belde,

Çamlı belin neresinde?

İki dalın arasında,

Sen yoğun getir

Ben yeyim

Sen burnunu havaya dik otur.

DERLEYEN: Mehmet BOZDOĞAN

Çukurovadan Notlar:

Yürük Kızı Güler ile Yürükoğlu Ahmet

Yazan: Mustafa UZ

19. Asrın başlarında yaşamış olan yürük beyi Ahmet, komşuları olan yürük beyinin ki-zı Güher hanımla nişanlanıyor. Bir müddet sonra, Güher hanım Ahmet beye verdiği ni-şan yüzüğünü başka kızın parmağında görü-yor ve dayanamayıp şu beyitleri söylüyor.

«Elçek rakip elçek nazlı yarımın

«Bir daha görmeyim yarın sen

«Gözümü kan büdü korkmam ölümün

«Namus beni halâk eder arınan.

«Hatemimi parmağına takınır

«Kahpe rakip hatırıma dokunur

«Yarın ismi dört harfinen okunur

«Elif ilen ha mim ilen dal ilen

«Aha kılıç aha meydan gelene

«Ben postumun aptalım alana

«Serimi koydum da gadrim bilene

«Çalışalım elde olan varınan.

«Güherim çağırır kendi özüne

«Mil çekilsin hain dostun gözüne

«Hasmım olan çıksın meydan yüzüne

«Ya o öle, ya ben galam yarinen

Ahmet beyin bu vakaya canı sıkılıyor ve nişanlısının yanına gelmek için, deveye bi-nerken, deve Ahmet beyi kulunç'undan ısırı-yor. Ahmet bey hastalanıyor. Bir müddet son-ra yarasına kurt düşüyor.

Uzun müddet Güher hanım yaraya baki-yorsa da, kurtlar müdhş bir koku meydana getiriyor. Kokuya dayanamayan Güher, başını arkaya çeviriyor. Nişanlısının bu haline üzül-en Ahmet şu sitemde bulunuyor:

«Alemin rabbisi şol gâni celil

«Zürreti İbrahim, milletî Halil

«Ben ölüsem gaşı garam, olman mı melül

«Öldüm gaşı garam derim, ağlarım.

«Tabib geldi şu yaramdan bilmedi

«Tükendi vücudumda takat kalmadı

«Yakın komşulardan gelen olmadı

«İmdat senden olsun derim ağlarım.

Gözü yaşlı bir halde dinleyen Güher ha-nım, dayanamayıp:

«Varıp sorda bir kötüye yalvarma

«Günde bir ... ? durana yalvar.

«Ağsız yivsiz taş üstünde boz kurda

«Yeşil yaprak gıda verene yalvar.

«Yidi cehennemî sekiz dünyayı

«Aşkın üstüne de attık kancayı

«Kara herk içinde kara karıncayı

«Karanlık gecede görene yalvar.

«Yedi cehennemî sekiz cenneti

«Amentüye eyle sen iyikati

«Yok görmüş cemalin, görene yalvar

«Seni beni bir çamurdan yaradan

«Yaradan öldürmezse, adam mı ölü yaradan

«Yedinci gat arşı kürsü sıradan

«Dünyamın binasını gurana yalvar.

«Güherim derde çarem ne çare

«Sitgımı bağladım gani settara

«Umarım tez eriş sefaatlere

«Ay gelip koynuna girene yalvar.

Aradan uzun bir zaman geçtikten sonra

Ahmet bey iyi olarak Güher hanımla evlent-yor.

Bize gelen KITAPLAR

★ Dr. SAFFET ENGİN: «Atatürkçülük ve Moskofluk - Türklük Savaşları». İkinci ba-sım, 376 sayfa, 375 kuruş.

★ KIRZIOĞLU M. FAHRETTİN: «Kars Tarihi». I. Cilt. Taş Çağlarından Osmanlı İm-paratorluğuna değin ve ekleme 1534-1921 yılları kronolojisi. 620 sayfa, 10 Lira.

★ CAHİT ÖZTELLİ: «Dertli ve Sey-ranî». Hayatı sanatı ve eserleri. Varlık Ya-yınları; Türk klâsikleri serisinden. 128 sayfa 100 kuruş.

★ HALIKARNAS BALIKÇISI (CEVAT ŞAKİR KABAAĞAÇLI): Anadolu Efsaneleri. Yeditepe Yayınlarından. 128 sayfa, 100 kuruş.

★ EDİP CANSEVER: «Dirlik Düzen-lik». Şiirler. Yeditepe Yayınlarından. 80 say-fa, 100 kuruş.

★ WALT WHITMAN'dan çevirenler: Orhan Burian, İhan Berk, Bülent Ecevit, Su-at Taşer, Nevzat Üstün ve Can Yücel. Ha-zırhyan Memet Fuat. «Çimen Yaprakları». Şiirler. Yeditepe Yayınlarından. 104 sayfa, 100 kuruş.

Kuyumcu ve Padişah Masalları

Tophyan: Salih SAN

(Anlatanın adı ve soyadı: Ehf Erdoğan, nereli olduğu: Besni'li, nerede anlatıldığı: Besni'de, yaşı: 57):

Vaktiyle bir kuyumcu varmış. Dükkanında çalışırken işi galebe olduğundan gece çalışmaya karar vermiş. İki tavuk alarak eve göndermiş. Birini kendine pişirmelerini ve birini de pişirip evdekilerin yimelerini söylemiş.

Akşam olunca, çocukları tavuğu pişirip dükkana getirip vermişler. Kuyumcu, dükkanı içerden kitlemiş; epeyce çalıştıktan sonra saat 24 de bu tavuğu yimeğe başlamış. Pek acıkmış olduğundan aç gözlüler gibi yiyormuş. Hiç yoktan içeride örsün yanından siyah bir kedi hasıl olmuş. Tavuğun bir parçası kalana kadar bu kedi seyrederek beklemiş. Nihayet kuyumcunun, kendisine biraz vermediğini görünce,

— Allah ışına olsun o bir parçayı da bana ver, demiş. Kuyumcu vermemiş. Kedi:

— Ver ki, sana bir define vereyim, demiş. Kuyumcu:

— Nerde? Deyinci, kedi kalkıp altından göstermiş. Kuyumcu yine vermemiş.

— Benim dükkanımın içinde değil mi, kedi gittikten sonra çıkarırım! demiş, parçayı da son parçasına kadar yimiş.

Kedi kaybolunca adam altının yanına gitmiş, yoktur; tekrar yine oturmuş; orada yine altınları görmeğe başlamış. Meğersem kedi cinni imiş.

Bu suretle kuyumcu sevdah olmuş. Örsün önüne gelip altını görüyor, arkaya gidince altın kayboluyormuş. Bu adam ömrünün nihayetine kadar örsün önüne gelip kikir-kikir güler, arkasına gidip hüngür hüngür ağ-larmış.

Cimrilğin ve açgözlülüğün akibeti bu. Kuyumcunun hayati berbat olup gitmiş.

SÖZLÜK: Galebe: Kalabalık. Olunca: Olunca. Hasıl olmuş: Belirilmiş. Görünce: Görünce. Işına: Aşkına. Deyinci: Deyince. Meğersem: Meğer ki.

*

PADIŞAH MASALI

(Anlatanın adı ve soyadı: Mustafa Yüksek, nereli olduğu: Besni'nin Şambayat Bu-

caklı, nerede anlatıldığı: Şambayat'ta, yaşı 16. NOT: Yaşlı bir köylüden dinlenmiş).

Vakti zamanında bir padişah ve üç tane de oğlu varmış. Padişah, üç oğlana da nasihat etmiş;

— Ben ölürsem karşı dağın arkasına yarı- nılıp gitmeyin ha!. Demiş.

Padişah öldükten sonra oğulları:

— Hele ne olacak? Demişler, babaları- nın sözünü dinlemeyerek dağın arkasına gitmişler. Bir büyük saray, o sarayın önünde güzel bir bahçe, bahçenin içinde de bir büyük çeşme, çeşmenin önünde bir havuz görmüş- ler. Bu sarayda dev ve devin kızkardeşleri yaşamış. Üç kardaş o saraya misafir olmuş- lar. Dev, misafirlerine çok hörmət etmiş; bunlara yatak sermiş. Üç kardaş yataklarına yatmışlar. Dev yatmamış, kılıncını keskin- leştirmiş. Onlar uyuduktan sonra içeri girip teker teker kesip etlerini yiyecekmiş. Dev, kapıyı açıp içeri girer girmez hemen küçük kardaş uyanıp:

— Kim o? Diyerek ayağı kalkmış.

Dev de:

— Benim oğlum, uyumadınız mı? Demiş.

Küçük kardaş,

— Susuduk da uyuyamıyoruz, bize su getir, demiş. Dev bunlara su getirir de içip uyusunlar, kesim, demiş. Suya gitmiş. Küçük kardaş diğer kardaşlarını uyarmış ve devin kızkardeşlerini gendi yerlerine yatırmışlar ve sonra da dışarı çıkıp kaçmışlar.

Dev sudan gelmiş; bunlar uyudu mu? Diye anlamak için,

— Ahmet, Mehmet, diye bağır- mış; kapıyı açmış; içeri girmiş; yatakların yanına gitmiş; yatanları karanlıkta kesmiş. Bir de sabahleyin ne görsün!. Gendi kızkar-deşlerini kesmiş.

Kötülük yapmak isteyenin kötülük aya- gına dolması değil mi? SON

SÖZLÜK: Güzel: Güzel. Hörmət: Hörmət, Kılıncı: Kılıc, Keskinleştirmiş: Keskinleştirmiş, Susu- duk: Susadık, Kesim: Keseyim, Gendi: Kendi, Çıkılmayınca: Çıkılmayınca. Getirim: Getireyim.

T.C. ZİRAAT BANKASI

YURT İÇİNDE 460 ŞUBE VE AJANSI DÜNYANIN HER TARAFIN-
DAKİ MUHABİRLERİYLE SAYIN MÜŞTERİLERİNİN
EMRİNDEDİR.

VADELİ, VADESİZ TASARRUF HESAPLARI
1954 İKRAMIYE YEKÜNÜ :

1.500.000 LİRADIR

BU ZENGİN PLANDA

Evlör, Apartman daireleri, Traktörler ve ayrıca dolgun para
ikramiyeleri bulunmaktadır.

İştirak şartlarını Şube ve Ajanslarımızdan öğrenebilirsiniz.

Her 150 Luğa Bir Kur'a Numarası

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Semelik abonesi
300, altı aylık
aboneli 150
kurustur.
Yurd dışı semelik
abone 3 dolardır.

Adres değıstirme-
ler hiçbir şart ve
terete tâbi
değıldir
Basılmayan yazılar
talep vukusunda
iade edilir.

Adres: Yeşildirek, Sultanmektubi Sokak, No. 17 - İstanbul

Diğı ve Basıkı: EKİCİĞİL MATBAASI